

יחידת הוראה - הסיפור "הדינר הגזול"

שכבת גיל: ה'ו'

עולם השיח : ספרות סוגה: סיפור עם

טקסטים נלווים : הסיפור "הדינר הגזול" מתוך: "פתחו את השער" ה' עמ' 10 – 12 , הלכות תשובה לרמב"ם, קיצור שולחן ערוך התוצרים המצופים : כתיבה בעקבות הסיפור, עריכת השוואה בין הסיפור לרמב"ם

מטרות בתחום התוכן	מטרות בתחום השפה	מטרות בתחום הלשון	פעילויות דידקטיות	לו"ז	הערכה בתחום התוכן	הערכה בתחום השפה	הערכה בתחום הלשון
- התלמידים יבינו את עקרון הבחירה החופשית ואת שלבי התשובה. ("בדרך שבה אדם רוצה לילך מוליכין אותו") - התלמידים יבינו את הקשר בין המעשה של האדם לתוצאה. ("עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים") - התלמיד יפנים שהתשובה תמיד בהישג יד. ("מודה ועוזב ירוחם")	לפי הישג מס' 6: - אפיון דמות ביצירה על פי מעשיה, דבריה מחשבותיה וקשריה עם דמויות אחרות וביטוי עמדה אישית כלפיהן. - הבנת קשרים בין אירועים שונים בעלילה- רצף זמנים וסיבתיות וזיהוי נקודת מפנה.	לפי הישג מס' 8: הכרה ושימוש בביטויים, בניבים ובפתגמים.	<u>טרם קריאה:</u> - המושג "גזל" - פתיחה חווייתית - דיון - רקע ומיקום - מושגים מרכזיים <u>במהלך הקריאה</u> - הקראת המורה - הבעת עמדה <u>לאחר הקריאה:</u> - הבעת התרשמות - הבנת רצף הסיפור - אפיון דמות הגיבור - יישום - הקבלה לשלבי התשובה של הרמב"ם	3 - 4 שיעורים	- התלמידים ישתתפו באופן פעיל בדיונים בכיתה. - התלמידים יתאימו בין הלכות גזל לעלילת הסיפור. - התלמידים יצליחו להתאים בין השלבים בחייו של גיבור הסיפור לבין שלבי התשובה של הרמב"ם.	- התלמידים יאפיינו דמות נוספת מתוך סיפור על פי קריטריונים נתונים מראש. - התלמידים ישבצו את מהלך הסיפור בתוך סכמה וידגישו את נקודת או נקודות המפנה	- התלמידים ישתמשו בכתיבתם במילים ובביטויים שנלמדו מהטקסט. - התלמידים יצליחו למצוא את המילה המתאימה במילון על מנת לפרש את הביטוי (ראה בנספח)

הדינר הגזול / יהודה בורלא

נספח לטבלת יחידת ההוראה

פעילויות דידקטיות:

טרומ קריאה:

- **המושג** גזל (הרמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק א' וכן בשו"ע חושן משפט)
- **פתיחה חווייתית** כדאי לפתוח במשהו חווייתי, למשל:
 - הצגה (שתוכן מראש) של שני ילדים שאחד לוקח מהשני חפץ פעוט (מחק, עיפרון) בלי רשות.
 - אפשר לדבר על אירוע של גזל שהתרחש לאחרונה בכיתה .
 - אפשר לחבר אירועים שונים בעניין גזל ולחלק לכל זוג אירוע אחד.
- **דין:** דין פרוטה כדין מאה.
- **רקע ומיקום:** הצבעה על איזמיר, קושטא במפת העולם, והמרחק ביניהן לבין ארץ ישראל.
- **מושגים מרכזיים:** חשוב להטרים את המושגים: דינר, שולחני, שוליה, השיאו יצרו, פשיטת רגל, לית דין ולית דיין, כיליי, לפנים משורת הדין.

דרך ההקניה: המושגים יהיו משובצים במשפטים מחיי היום יום, והתלמידים ינסו להבין אותם מתוך ההקשר.

אפשר שהתלמידים יקבלו את המשפטים כתובים על דף, וכל קבוצה תנסה להבין משפט אחד ולהסבירו לכיתה, כך זה יחסוך זמן מהמורה.

 1. בישראל שם המטבע הוא שקל. בכמה ארצות דוברות ערבית, שם המטבע הוא **דינר**.
 2. בתקופת המשנה עדיין לא היו בנקים. היה שפוט שולחן שהיו מעמידים ברחוב, והאדם ששייב לידו וטיפל בכספים נקרא "**שולחני**".
 3. בימי קדם מי שרצה ללמוד מקצוע לא הלך ללמוד אותו באוניברסיטה וגם לא בקורס. הוא היה נעשה **שוליה** של בעל מקצוע מומחה – עוזר לו ומשרת אותו, וכך למד את המקצוע.
 4. סבתא חילקה לכולם שוקולד, ואני אכלתי לפני כן בשר. **היצר השיא** אותי לאכול ממנו בכל זאת – אבל התגברתי ולא אכלתי.
 5. בגלל החובות הרבים והמחלה הקשה שלו, אדון כהן לא יכולה היה להמשיך להעסיק את העובדים ולשלם על הסחורה. הוא נאלץ לסגור את המפעל והודיע לכולם שהוא **פשט את הרגל**.
 6. בחודש אדר התלמידים חשבו **שליט דין ולית דיין** והכל מותר להם, עד שהמנהל נכנס לכיתה והודיע שעדיין יש כללים בבית הספר ויש מורים ומנהל, ולא הכל מותר.
 7. כל כך כעסתי על יוסי שאכל לבדו את הממתקים ולא כיבד אותנו, שכינתי אותו "קמצן, **כיליי**", חסכן מופלג".
 8. למרות שעשינו מעשה חמור, המורה נהגה בנו **לפנים משורת הדין** ולא מנעה מאיתנו לצאת לטיול השנתי.

מהלך הקריאה:

- המורה תקריא את הסיפור בקריאה מוטעמת, עד "אשרי האיש אשר לו דינר".
- הבעת עמדה: מה דעתכם על מחשבתו של ראובן אלנקווה?
- המורה תמשיך להקריא את הסיפור ברצף עד סופו.

לאחר הקריאה:

- התלמידים יביעו את התרשמותם האישית מן הסיפור באופן חופשי.
- כדי לסייע לתלמידים המתקשים להבין את רצף הסיפור, כדאי לארגן רצף הסיפור על הלוח בעזרת התלמידים, ע"י שאלות תומכות, כמו: "נחלק את הסיפור לחלקים. מהם החלקים?" אפשר לארגן סכמה של הסיבתיות ברמת הפעולות, למשל: ראובן העני עבד אצל שולחני עשיר. ראובן גזל דינר. הוא התעשר. ראובן הפסיד את כל כספו. ראובן העני חזר על הפתחים וקיבץ נדבות וכן הלאה.

- המורה תבקש מהתלמידים למצוא בסיפור ביטויים המתארים את העלייה הכלכלית והאישית וכן ביטויים המתארים את הירידה התלולה במצבו הכלכלי.

- המורה תשרטט או תקרין על הלוח גרף המתאר את העלייה הכלכלית של ראובן.

- **אפיון דמותו של ראובן אלנקווה ע"פ תבחינים שונים:** מחשבות, מעשים, דיבורים, הקשר עם הדמויות האחרות, תיאורו ע"י המספר וההתלבטויות שלו. הכיתה תחולק לקבוצות. כל קבוצה תאסוף מתוך הסיפור (או תסמן בצבע על דף מצולם) את המשפטים המתארים את התבחין שקיבלה. כל קבוצה תנסה להגיע להכללת התכונות על סמך המשפטים שאספה או צבעה.

- **שיחה על דמותו "העגולה",** המשתנה, של גיבור הסיפור בשלבי חייו השונים. המורה תשרטט על הגרף הקודם, בצבע אחר, את ההתדרדרות המוסרית המורה תדגיש את הקשר בין העלייה המוסרית לבין העלייה הכלכלית, ותפנה את הילדים את המשפט האחרון של הסיפור "נפטר בשם טוב מן העולם" וכן את המשפט "והיה ביתו פתוח לעניים וידו שלוחה לכל דורש".

- כדאי להתייחס לשכנועים העצמיים שלו במחשבתו: אחרי ההחלטה לגזול, הגיבור משכנע את עצמו שצדק בהחלטתו. המשפטים בפסקה זו ומסתיימים בנקודה. אפשר לצלם את הקטע ולסמן בו את הנקודות, וכך התלמידים יראו איך המבנה התחבירי והפיסוק משרתים את התוכן.

- **יישום:** התלמידים יראו איך באות ההלכות הבאות לידי ביטוי בסיפור שלנו. (בנספח)

- השוואת השלבים בחייו של ראובן אלנקווה **לשלבי התשובה של הרמב"ם**. כדאי לתת את הדף בשתי רמות: 1. גזירה והדבקה. 2. מילוי עצמי של הטבלה. (בנספח)

הבעה בכתב

המורה תבחר מן ההצעות הבאות:

1. כתוב דו שיח בין ראובן לבין אשתו לפני צאתו למסע התיקון.
2. צייר עלילון ובו שיחה בין היצר הטוב לבין היצר הרע של ראובן לפני לקיחת הדינר או במהלך השבוע שלאחר מכן.
3. "עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים" – כיצד ההיגד הזה בא לידי ביטוי בסיפור?
4. "מודה ועוזב ירוחם" - כיצד ההיגד הזה בא לידי ביטוי בסיפור?
5. כתוב סיפור אמתי או בדוי שמשקף את המסר של הסיפור.
6. הבע דעתך על המעשה של שמעיה (היורש). איך היית מרגיש במצב דומה?

ענייני לשון

- כדאי להתייחס לביטויים הבאים המובאים בסיפור:

- טיפין טיפין
- בשורות איוב
- נהפך עליו הגלגל
- יצא נקי מנכסיו
- לית דין ולית דיין
- גמר בדעתו
- פשט את הרגל
- לפניו משורת הדין
- טוב שם טוב משמן טוב

- אפשר לחלק את הביטויים לשני חלקים:

1. המורה תלמד את התלמידים איך מחפשים ביטוי במילון. התלמידים ימצאו את פירושי הביטויים ויכתבו אותם בטבלה הבאה:

הביטוי	המילה שאותה אחפש במילון	פירוש הביטוי
יצא נקי מנכסיו		
גמר בדעתו		
לפנים משורת הדין		
לית דין ולית דיין		
טוב שם טוב משמן טוב		

2. מציאת פירושי הביטויים הבאים לפי ההקשר בסיפור:
בשורות איוב, טיפין טיפין, נהפך עליו הגלגל, פשט את הרגל.

- משימה יצירתית:

- הצגת הביטוי בפנטומימה, והכיתה תנחש.
- ציור הביטוי, והתלמידים מנחשים.
- אפשר להכין כרזה עם אחד מהביטויים או ההיגדים שהוזכרו בסיפור.

הדינר הגזול / יהודה בורלא

בתוך: "פתחו את השער" ה' עמ' 10 – 12

החזרה בתשובה של גיבור הסיפור מתוארת כשלבי התשובה ברמב"ם.
(ספר המדע, הלכות תשובה, פרק ב', סעיפים ב', ד', ו"א.)

גזור והתאם את שלבי התשובה של גיבור הסיפור לאלה שברמב"ם.

הדינר הגזול	הלכות תשובה – רמב"ם
	ומה היא התשובה? הוא:
	1. שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו,
	2. ויגמור בליבו שלא יעשהו עוד,
	3. וכן יתנחם על שעבר... שלא ישוב לזה החטא לעולם.
	4. וצריך להתוודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בליבו.
	מדרכי התשובה: 1. להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים 2. ועושה צדקה כפי כוחו 3. ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו... 4. וגולה ממקומו... 5. ואם היה חייב לו ממון – יחזירו ליורשים...

חקר ודרש ונודע לו...	ישב לרגלי הרב וסיפר כל הקורות אותו מתחילה ועד הסוף.
הבחור גלה ממקומו, נדד מאיזמיר לקושטא, חקר ודרש, נסע לישראל. הגיע לירושלים לבית התמחוי. התפלל בבית הכנסת באסטמבוליס, ראה דברי הרב כמכוונים אליו. הצטער צער רב. התוודה. החזיר הדינר לרבי שמעיה טולדו, יורשו של ר' אברהם טולדו.	גמר בדעתו שיעזוב ביתו... עד שיגיע לקושטא ויחזיר את הדינר לבעליו. נתנה לו אשתו טבעת קידושין שלה שימכרנה ויחזיר הגולה לבעליו.
	נצטער... צער גדול. נתרעש... מדברי הרב שהיו כמכוונים אליו. מייד קם העני בחיל ורעדה והשיב לו הדינר.

הלכות המתקשרות לסיפור:

- החוטא לחברו ומת חברו קודם שביקש מחילה.... ואם היה חייב לו ממון – יחזרו ליורשים (הלכות תשובה לרמב"ם פרק שני הלכה י"א.)
- עברות שבין אדם לחברו - אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו. (מסכת יומא פרק ח' משנה ז')
- "נפש כי תחטא... או בגזל... על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה... והשיב את הגזלה אשר גזל." (ויקרא ה' כ')